

С.Г. Сармакешева

**ИНГЛИЗ
ТИЛИДАН
ТАРЖИМАНИНГ
ГРАММАТИК
АСОСЛАРИ**

42
С 20

81.2

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

САМАРҚАНД ДАВЛАТ ЧЕТ ТИЛЛАР ИНСТИТУТИ

С.Г. САРМАКЕШЕВА

**ИНГЛИЗ ТИЛИДАН
ТАРЖИМАНИНГ
ГРАММАТИК АСОСЛАРИ**

Самарқанд – 2017

Сармакешева С.Г. Инглиз тилидан таржиманинг грамматик асослари. Ўқув-услубий қўлланма. – Самарқанд, СамДЧТИ. - 116 бет.

Таржимонлар:

***И.К. Мирзаев** – филология фанлари доктори, профессор,
И.М. Тўхтасинов – филология фанлари номзоди, доцент.*

Ушбу қўлланмада инглизча илмий-техник ва ижтимоий-сиёсий адабиётларни гатнинг грамматик таҳлили асосида таржима қилиш қонун-қоидалари баён қилинган. Улардан инглиз тили дарсларида гатнинг грамматик таҳлили ва таржиманинг грамматик тамойиллари ҳақида тўлиқ маълумот олиш мумкин.

Қўлланма таржимонларга, инглиз тили ўқитувчиларига, инглиз тилини ўрганаётган бакалавриант, магистрант, докторантларга, инглизча матнлар таржимаси билан шуғулланувчиларга, таржима илми ва амалиёти масалалари билан қизиқувчиларга мўлжалланган.

Масъул муҳаррир:

***Г.Х. Боқиева** – филология фанлари доктори, профессор.*

Тақриғчилар:

***Ў. Усмонов** – филология фанлари номзоди, профессор,
М.М. Юлдошев – филология фанлари номзоди, профессор.*

Қўлланма таржимонлар маблағлари ҳисобидан чоп этилди

МУАЛЛИФ МУҚАДДИМАСИ

Илмий ва ижтимоий-сиёсий адабиётлар таржимаси билан бизда жуда кўп киши шуғулланади. Кўпинча, фан ва техниканинг тёр соҳаси мутахассиси керакли мақолаларни бевосита таржима қилинаётган тилдан эмас, балки лугат ёрдамида таржима қилади. Агар турдош мутахассисликка оид илмли мақола ёки газета мақоласини таржима қилишга тўғри келиб қолса, у бартараф этиши амримахол бўлган грамматик қийинчиликларга дуч келади.

Бунга ўрта ва олий мактабда чет тилларни ўқитиш ҳолати айбдор. Чунки ҳамма жойда грамматикага катта эътибор қаратилади, аммо чет матни таржима қилишда ундан қандай фойдаланиш ҳақида йўл-йўриқлар берилмайди. Кўпинча, грамматикани ўрганиш асосий мақсад эмаслиги, у фақат чет тилда ёзилган матни тушунишга калит эканлиги инкор этилади...

Кейинги йилларда инглиз тилидан илмий ва ижтимоий-сиёсий матнлар таржимасининг грамматик асосларига бағишланган қўлланмалар чоп этилди. Уларнинг мақсади – таржима билан шуғулланаётган кишиларга ёрдамлашиш, инглиз тилидан таржима қилиш жараёнида юзага келадиган қийинчиликларни бартараф қилиш ва, имкон борича, бу ишни осонлаштиришдир.

Мазкур қўлланма типик хато ва ноаниқликлар устида узок йиллар олиб борилган таржима ва педагогик тажриба натижаси ўлароқ юзага келди. Унга асос қилиб, гапда формал белгиларига кўра намоён бўладиган синтактик тамойиллар олинди. Улар, тажрибада кўрилганидек, таржима жараёнида жуда асқотади.

I. СОДДА ГАП ТАРЖИМАСИ

1-§. Инглиз тили қурилишининг ўзига хос хусусиятлари

Хорижий матни аниқ ва теран тушуниш мазкур тил хусусиятларини она тили хусусиятларига қиёсаб ўрганиш билан боғлиқ. Ушбу қўлланманинг мақсади ўқувчини инглиз тилидан таржима қилишга ўргатиш эканлиги учун умумий тарзда бўлмаса-да, инглиз тили қурилиши хусусиятларини таржима тили қурилиш хусусиятлари билан қиёслаб ўрганиш устида тўхталиб ўтиш лозим кўринади. Таржима жараёнида уларни эслаб иш тутиш дуруст натижалар беради.

1. Сўз қўшимчаларининг кашшоқлиги, сифат, сон ва сифатдошда келишиқ қўшимчаларининг батамом йўқлиги, отларда ва айрим олмошларда фақат айрим келишиқ шаклининг сақланиб қолгани, феълда фақат уч синтетик шахснинг мавжудлиги (*write, writes, wrote; ask, asks, asked*), феълнинг қолган барча замон шакллари ёрдамчи феъллар воситасида ифодаланади.

Мисол тариқасида қуйидаги гапларни қиёслаймиз, асосий эътиборни таржима тилида от келишиқ қўшимчаларининг сероблигига ва уларнинг инглиз тилида йўқлигига қаратамиз.*

This is a round table. Бу айлана стол.

I am sitting at the round table. Мен айлана стол атрофида турибман.

The book is on the round table. Китоб айлана стол устида турибди.

2. Инглиз тилида от қўшимчаларининг кашшоқлиги ёрдамчи сўзлар – сўзлар орасидаги

* Русча мисолларни ўзбекча мисоллар билан алмаштирдик. –
Таржимонлар.

муносабатларни ифодаловчи, яъни таржима тилида келишик кўшимчалари ролини бажарувчи предлогларнинг кенг кўламларда қўлланиши билан копланди.

3. Инглиз тилининг шу хусусияти – кўшимчаларнинг кашшоклиги иккинчи хусусиятни келтириб чикаради. Сўзларнинг синтактик вазифа ва маъноларини аниқлашда сўз тартиби ҳал қилувчи роль ўйнайди. Инглиз гапи бўлаклари, қондага кўра қатъий ўринга эга. Қатъий сўз тартибининг бузилиши услубий (стилистик) аҳамият касб этади.

Сўзнинг гапдаги вазифаси, кўпинча унинг у ёки бу туркумга мансублиги, гапдаги ва сўз бирикмаси таркибидаги ўрни билан белгиланади. Таржиманинг қандай чиқиши бевосита сўзнинг ўрнига боғлиқ. Масалан:

<i>I work at a factory</i>	<i>Мен фабрикада ишлайман.</i>
<i>My work is good</i>	<i>Менинг ишим яхши.</i>
<i>I like my work</i>	<i>Ўз ишимни севаман.</i>
<i>My work day begins at 7 o'clock</i>	<i>Менинг иш куним 7 да бошланади.</i>

Юқорида келтирилган гаплардаги *ишлайман*, *иш*, *ишни*, *ишчи* сўзларини ажратиб кўрсатсак, биз контекстга боғлиқ бўлмаган ҳолда уларнинг қайси сўз туркумига мансублигини ва кўшимчаларига қараб, синтактик функцияларини аниқлашимиз мумкин.

Агар тегишли инглизча гаплардан *word* сўзини ажратиб оладиган бўлсак, унинг қайси сўз туркумига мансублигини билмаймиз. Унинг маъноси ва функцияси гапдаги ўрнига кўра аниқланади.

Биз нимага асосланиб, *work* ни биринчи гапдаги «ишлайман», иккинчи гапдаги «иш», учинчи гапдаги «ишни» ва тўртинчи гапда «ишчи» деб таржима